NOORD-BRABANDER.

Dicere verum
Quid vetat? HORATIUS.

NOMMER 68. **'s BOSCH.** **ZATURDAG, 5 SEPTEMBER 1829.**

Duitschland.

FRANKFORT, 30 *augustus*.

In eenen tweeden brief uit Weenen, van den 22 dezer, dien men in de dagbladen vindt, wordt de tijding omtrent de vredes onderhandelingen, welke de Porte zou hebben willen aanknopen, nog al aanmerkelijk gewijzigd, en de dagteekening der berigten uit Konstantinopel vervroegd tot den 8 dezer. Deze brief luidt aldus: «Een estafette uit Konstantinopel van den 8 dezer, die gisteren nacht bij het engelsche gezantschap alhier is aangekomen, heeft de tijding gebragt, dat de divan eindelijk, ten gevolge der herhaalde voorstellingen van wege de gezanten van Groot-Brittanje en Frankrijk, in de eerste dagen van deze maand zich toegevender betoond en overeengekomen is, hunne bemiddeling ter pacificatie van Griekenland aan te nemen, op den grondslag, zegt men, van de bepalingen, vervat in het protocol van den 16 november 1828. De pruissische generaal *van Muffling* was den 4 augustus te Konstantinopel aangekomen, en had reeds den 6 eene audientie bij den reis-effendi gehad. *Men hoopte* te Konstantinopel op de gezindheid der Porte om zich met Rusland te verstaan». Men merkt, dat in dit berigt geen woord van het zenden van turksche commissarissen naar het russische hoofdkwartier gemeld wordt.

Engeland.

LONDEN, 29 *augustus*.

De nieuwe Keizerin van Brazilië, welke laatstleden dingsdag, des avonds ten 8 ure, van Ostende, per stoomboot, vertrokken is, is eergisteren, des morgens ten 9 ure, te Portsmouth aangekomen. Bij het binnenloopen der stoomboot in de haven van Portsmouth, is H. Keizerl. M. door de zich aldaar bevindende engelsche schepen en het braziliaansche smaldeel verwelkomd geworden, welke verwelkoming, eenige half uur daarna, toen de jonge Koningin dona *Maria* zich bij hare schoonmoeder begeven heeft, herhaald is. De Keizerin was in dien tusschentijd aan boord van het fregat *Izabel* overgegaan, zijnde H. Keizerl. M., zoo men verzekert, niet voornemens om in Engeland voet aan wal te zetten, maar om hare reis, in gezelschap van dona *Maria* en van een talrijk gevolg, in genoemd fregat, en vergezeld van nog twee andere braziliaansche schepen, onmiddellijk naar Rio Janeiro voort te zetten, hetwelk echter, door het onstuimig weder, tot nog toe verhinderd is. Zoo men wil, zal ons oorlogschip *Melville*, ter harer meerdere veiligheid, de Keizerin, tot voorbij het portugesche smaldeel van don *Miguel* op de hoogte van het eiland Terceira, begeleiden.

Nederlanden.

'S HERTOGENBOSCH, 4 *september*.

Wij vernemen uit eene goede bron, dat de drie benoemde en bekwaamverklaarde bisschoppen voor Luik, Gent en Doornik, binnen den loop dezer maand in hunne bisdommen zullen aankomen.

Men verzekert, dat mgr. *van de Velde*, bisschop van Gent, binnen weinige dagen naar Brussel zal vertrekken, om zijne aanstellings brieven te ontvangen.

— De inschrijving voor den gedenkpenning, ter eere van de heeren *Vilain XIIII* en *de Meulenaere*, is reeds bekleed met talrijke en aanzienlijke handteekeningen.

— Te Amsterdam is den 31 augustus overleden, in den ouderdom van 67 jaren, de baron *Slingelandt*, lid van de ridderschap en van de staten van Holland en secretaris der stad Amsterdam.

— In de haven van Antwerpen zijn in de vorige maand binnen geloopen 116 schepen, te weten: 3 uit Batavia, 10 uit Zuid-Amerika, 2 uit Noord-Amerika, 3 uit St. Domingo, 11 uit Havana, 8 uit de Middellandsche Zee, 3 uit Spanje, 6 uit fransche havens in den Oceaan, 32 uit engelsche havens en 38 uit havens in de Noord- en Baltische Zee.

De lading dezer schepen bestond uit 1 lading wedasch, 2 met stokvisch en traan, 2 met teer, 3 met manufacturen, 7 met wijnen, vruchten enz., 9 met zout, 13 met granen en zaden en 63 met allerhande koopwaren.

— Men schrijft van Brugge: Vrijdag, omtrent vier ure zag men te Blankenberge, omtrent vier mijlen in zee, een driemastschip voorbij zeilen, den weg naar Vlissingen nemende. Des anderendaags werd, door eene visschersschuit, het achterste van een verbrijzeld schip gevonden en op sleeptouw genomen, terwijl door eenen anderen visscher een kistje met papieren is opgevischt, welke bevonden zijn te behooren tot het schip *Natches*, kapitein *Iahan Riplasys*, van Matanzas naar Antwerpen bestemd, geladen met suiker. Men vreest dus, dat dit schip op de vlaamsche banken zal in stukken geslagen zijn; tot dusverre hebben wij geene berigten, wat er van de manschap geworden is.

— Uit Odessa schrijft men, dat de toevoer van granen van binnen 's lands zeer aanmerkelijk is; van den 1 tot den 7 augustus waren er 7000 tscherwerts aangebragt. In den loop der vorige maand bedroeg de toevoer op 13,369 wagens, meer dan 72,000 tscherwerts (omtrent 255,000 schepels).

De uitvoer van onze voortbrengselen naar Persie is aanmerkelijker dan ooit. Er liggen thans 15 vaartuigen naar Persie in lading en 4 groote barken zijn naar de haven van Mangischlagh, aan de wetkust der Caspische Zee, bestemd, vanwaar onze waren te land naar Chiwa gevoerd worden.

— Een amerikaansch dagblad bevat de volgende opgave, betreffende:

Het bedrag van den tabak, gezien op de voornaamste inspectien in Virginia, van den 1 october 1828, tot den 30 junij 1829, en de hoeveelheid, voorhanden op den 30 junij 1829.

	Aangenomen.	Geweigerd.	Voorhanden.
Richmond . . .	5948	3668	14279.
Manchester . .	624	300	640.
Petersburg . .	1788	2172	1299.
Lijnchburg . .	8340	1415	2550.
Farmville . . .	2051	1104	«
Totaal	18751	8659	18668.
30 junij 1828. . .	21119	13020	22244.
Te kort	2368	4361	3576.

Naar men verneemt, zal het gewas van dit jaar in Virginia ten minste 10 à 12000 vaten te kort schieten. In Marijland zal het *deficit* niet minder zijn; en dewijl de inzameling van westelijken tabak, die naar New-Or[illegible] kort van 6000 vaten aanbiedt, en er op die markt 6000 vaten minder voorhanden waren bij den aanvang van dit jaar, dan bij het begin van het voorgaande, wordt het geheel *deficit* op 12000 vaten begroot.

— Te Berlijn is een gedenkpenning geslagen, die op den oorlog van Rusland tegen Turkijë betrekking heeft, namelijk op de inneming van Erzerum en het overtrekken van den Balkan. Aan de eene zijde ziet men de beeldtenis van Keizer *Nikolaas*, en aan de keerzijde het opschrift: *Erzero Capto D. XXVII Jun. Hæmo Monte Transito D. VIII. Jul. St. V. MDCCCXXIX.* Dat is: bemagtiging van Erzerum, op den 27 junij (9 julij). Overgang over den berg Hemus (in het turksch den Balkan), op den 8 julij (20 julij) ouden stijl 1829.

— Van onderscheidene kanten verneemt men van aardbevingen. Den 30 julij heeft men te Neusohl, in Hongarije, eenige schokken gevoeld. Den volgenden dag had men er zwaar onweder en harden regen. Te Nagy-Karoly, hebben gedurende de maand julij, geweldige aardbevingen plaats gehad, welke zich den 4 augustus vernieuwd, en groote schade veroorzaakt hebben.

CONCURRENTIE EN *MONOPOLIE*.

Alle tijden onderscheiden zich door eene hun bijzonder eigene denkwijze. Zoo onderscheidt zich onze tijd door eenen hevigen zucht naar verbetering, dien men meent te bereiken; niet in de volmaking der thans bestaande orde van zaken, maar in het vormen of daarstellen van nieuwe stelsels. Uit dit beginsel is ontstaan het denkbeeld van *concurrentie* of algemeene onbeperkte mededinging, zoo zigtbaar in alle vakken van nijverheid en bestaan; dagelijks is het strijdperk geopend, waar de overwinnaar, door uitputting van eigen krachten, niet zelden in het lot der overwonnenen deelt. Wij zullen niet onderzoeken of eene onbeperkte mededinging doelmatig en geschikt is voor eenen staat, welke door zware en drukkende belastingen zich moet staande houden; het is ons voldoende op te merken, dat het gouvernement de *concurrentie* wil en op alle mogelijke wijzen bevordert, de daarmede strijdende verordeningen vernietigt en de bijzondere belangens van personen en plaatsen aan dezelve opoffert.

Maar waarom is een belangrijke tak van nijverheid van deze algemeene mededinging uitgesloten? waarom mogen onderwijzers hun beroep niet uitoefenen, die echter, door het afleggen van hun examen, daartoe de bevoegdheid hebben verkregen? En waarom is dus het onderwijs uitsluitend — in handen van het gouvernement?

De ministeriële aanhang moge dan beweren, er bestaat geen

monopolie, het onderwijs is vrij en het bestuur moet die vrijheid handhaven, door aan zich te houden de benoeming of aanstelling tot onderwijzers; en wij zullen hun antwoorden: juist in deze bepaling bestaat monopolie, waardoor het ministerie, als eenige uitdeeler en beschikker van wetenschap en kennis, alleen zijne gevoelens en denkwijzen wil geleeraard hebben; een monopolie, in de volste beteekenis van het woord, door willekeurige verbodswetten beschermd, even hatelijk als hetgeen tijdens het fransch bestuur, op eenen tak van weelde bestond; echter met dit verschil, dat het ééne slechts hinderlijk konde zijn aan de reukzenuwen, terwijl het andere de godsdienstige vrijheid aanrandt en de eerbiedwaardigste aller regten, het vaderlijk gezag, vernietigt. *J.*

Bij het plaatsen van het bovenstaande vertoog, hebben wij vermeend ook onze opmerkingen, nopens het daarbij behandelde onderwerp, aan onze lezers te mogen mededeelen. — Het is aan een ieder bekend, zoo als in het vertoog aangeduid wordt, dat in de laatste jaren, alle verordeningen, betrekkelijk de voormaals bestaan hebbende gilden, zijn vernietigd, en dat alle verbodswetten, nopens den binnenlandschen handel, hebben opgehouden te bestaan, ofschoon ook daardoor menig een in zijne verkregene regten is verkort en belangen der steden zijn benadeeld, welkers ingezetenen, door meerdere lasten gedrukt, de mededinging met die van het platte land, en vooral tegen de vreemde rondreizende kramers, moeijelijk kunnen uithouden. — *Vrijheid* en *concurrentie* wil men in dit rijk op den voorgrond stellen voor alle vakken van nijverheid, voor zoo verre dezelve met de belastingswetten in geen verband staan; alleen het *publiek onderwys* is daarvan uitgezonderd. Het is dit vak van nijverheid, dat het gouvernement geheel voor zich wil houden; daarvan een monopolie wil maken; hetzelve, door deszelfs agenten alleen wil doen uitoefenen, en waardoor een inbreuk wordt gemaakt op de heiligste regten van iederen ingezetenen van den staat, en vooral van iederen vader, die daardoor, als het ware, de bevoegdheid benomen wordt, om zijne kinderen te doen onderwijzen en opvoeden volgens die gevoelens en met die vrijheid, welke hij verlangt, en die hem bij de grondwet is gewaarborgd.

Wij kunnen dus, zoo min als de schrijver van het bovenstaande vertoog, de bestaande verordeningen op het publiek onderwijs in het geheel niet goedkeuren; wij vermeenen, dat dezelve strijdig zijn met de bedoelingen en den duidelijken letter der grondwet; doch wij kunnen ons ook niet vereenigen met het gevoelen van gezegden schrijver, voor zoo verre hij daarin schijnt te willen toestemmen, dat men, om het vak van onderwijs te mogen uitoefenen, alvorens, door het afleggen van een examen, daartoe bevoegd moet zijn verklaard, ten ware, dat daaromtrent zoodanige verordeningen konden worden gemaakt, dat alle vrijheid gewaarborgd en alle willekeur geweerd werd. — Immers, welken waarborg vindt men, volgens de bestaande verordeningen, voor het publiek onderwijs, in het doen of afnemen der examens, wat de geschiktheid van de personen aangaat, die zich voor onderwijzers aanbieden; en, tegen de willekeurige handelingen, om dezelve al dan niet toe te laten of hun dien rang te verleenen, waarop zij aanspraak kunnen maken? — Dat men de ondervinding raadplege. — Hoe zijn de commissien zamengesteld, aan welke deze gewigtige taak is toevertrouwd? Zijn de leden dezer commissien allen mannen, behoorlijk geschikt, om over de bekwaamheid van anderen te kunnen oordeelen? en kan men dezelve, over het geheel genomen, als onpartijdig en met geene vooroordeelen bezield, beschouwen? Wanneer wij deze leden moeten beoordeelen naar de laatst gedane benoemingen in eene bij ons bekende provincie, dan vinden wij ons gedrongen, de zoo even gedane vragen te moeten tegenspreken.

Het is ons onbekend, of bij het doen der examens dit altijd, ten overstaan van al de leden der commissie, plaats heeft, en of, bij de aanbieding van een groot aantal kandidaten, de commissie van schoolopzieners zich niet in sub-commissien verdeelt; en wanneer dit plaats heeft, zoo als wij moeten veronderstellen, dan houden wij ons verzekerd, dat het zeer waarschijnlijk is, dat dikwijls eenige der kandidaten moeten onderzocht worden door personen, die het self zeer moeijelijk zoude vallen, den derden, ja den vierden rang behoorlijk te bekomen; zoodat het verkrijgen van eenen rang op het afgelegd examen altijd geen bewijs van bekwaamheid oplevert. — Ten andere, welke waarborg vindt men in den tegenwoordigen stand van zaken tegen de partijdigheid en willekeur der schoolcommissien, zoo als deze commissien worden daargesteld en thans bestaan? In de noordelijke provincien, behalve Noord-Braband, zijn al de leden dier commissien van het protestantsch kerkgenootschap, en daaronder een zeer groot aantal predikanten; in Noord Braband zijn van de elf leden maar vier van den roomsch-katholijken godsdienst, ofschoon de bevolking van die provincien te zamen genomen meer dan voor een derde den roomsch-katholijken godsdienst zijn toegedaan. Wanneer men het afnemen der examens en het plaatsen van schoolonderwijzers, waarin de schoolopzieners zoo eenen grooten invloed hebben, nagaat, dan bewijzen daadzaken, dat ten deze partijdigheid plaats heeft. — Zonder te gewagen van hetgeen ook in deze provincie heeft plaats gehad, waarin men zelfs aan vrouwelijke kandidaten vragen heeft gedaan, welke met het godsdienstige in betrekking stonden, en waarover wij liefst niets meer willen zeggen, zoo heeft dit telkens in de overige noordelijke provincien plaats. Ons is bekend, dat, het in eene naburige provincie nog onlangs met eenen roomsch-katholijken kandidaat daarmede al zeer ver is gegaan; niet alleen heeft men het gedrag van *Hendrik VIII*, van Engeland, opzigtens het godsdienstige, behandeld, maar men heeft den kandidaat met het voorgevallene tijdens de reformatie in dit land, geplaagd, ja zelfs zijne gevoelens willen weten over de orde der jesuiten en meer dergelijken, en dit wordt gedaan door eene commissie, geheel uit protestanten te zamengesteld en waarin onderscheidene predikanten zaten; en wij vragen dus, of de godsdienstige partijdigheid alhier niet heeft gepresideerd; en of zulk een gedrag de roomsch-katholijken niet moet afschrikken van zich bij dergelijke commissien te laten examineren? En wij vragen al verder, waartoe zulk een onderzoek noodig is, hetwelk strekken moet om over de bekwaamheid der kandidaten te kunnen oordeelen, ten ware men de geheime bedoeling heeft, om geene andere schoolonderwijzers te willen hebben, dan die in den geest van het protestantismus de geschiedenissen zullen uitleggen en aan hunne leerlingen mededeelen? En wij vragen eindelijk, of zulke handelingen de kiem van willekeur niet insluiten? Immers mag men wel voor zeker stellen, dat die kandidaten, welke de aan hen gedaan wordende vragen niet in den geest der schoolcommissien beantwoorden, den rang, waarop zij anders aanspraak zouden kunnen maken, niet zullen bekomen?

En wat is van dit alles dan ook het gevolg? Niets anders, dan dat in de noordelijke provincien geene roomsch katholijken meer, of ten minste maar zeer zeldzaam tot schoolonderwijzers worden aangesteld. — Onlangs heeft men in dit dagblad gezien, dat dezelve in de provincie Vriesland tot een getal van *twee*, en waaronder een die in een R. K. weeshuis is geplaatst, zijn uitgestorven. En volgens de bij ons ingekomen berigten vermindert het getal van schoolonderwijzers, die den R. K. godsdienst zijn toegedaan, jaarlijks. Op dorpen worden dezelve maar zeldzaam aangetroffen, ofschoon de bevolking van eenige derzelve grootendeels, ja bijna geheel dien godsdienst belijdt; dit strekt zich zelfs tot de steden uit; onder anderen worden geene schoolonderwijzers van den R. K. godsdienst in de steden Groningen, Alkmaar, Dordrecht, Delft, Leyden, Haarlem, Utrecht, enz. gevonden, dan in de R. K. weeshuizen en in de R. K. armschool in laatst gemelde stad; daarenboven zijn de pogingen niet onbekend, die in het werk gesteld worden, om schoolonderwijzers van het protestantsch kerkgenootschap te doen plaatsen in gemeenten, waarvan de bevolking, dikwijls behalve de ambtenaren, geheel of bijna geheel, roomsch-katholijk is, en dit heeft zoo wel plaats in de zuidelijke provincien als in deze. De staaltjes in dit dagblad daarvan nog onlangs opgegeven, strekken ten deze tot bewijs.

Wij herhalen het dus, dat wij in de bestaande verordeningen, nopens het openbaar onderwijs, zoo min in de wijze van het afnemen der examens, als in die der benoeming der schoolonderwijzers, geenen *waarborg vinden* voor de bekwaamheid der onderwijzers, noch tegen de partijdigheid en de willekeurige handelingen van diegenen, aan wie die gewigtige taak ten deze is opgedragen, en dat dus niet regt op eene verandering in dit opzigt kan worden aangedrongen. Doch daar het zeer moeijelijk zal wezen om, met behoud van het afleggen van examens voor al diegenen, die zich aan het geven van onderwijs willen toewijden, behoorlijke verordeningen te beramen, zonder inbreuk te maken op eene billijke vrijheid, en strijdig te handelen tegen de vaderlijke magt in de opvoeding zijner kinderen; zoo zoude het, naar ons gevoelen, het verkieslijkst wezen, dat voor grondbeginsel werd aangenomen, dat ten deze geene *préventive* maar alleen *répressive* maatregelen worden daargesteld.

Het zij evenwel verre van ons, dat wij alle onderzoek nopens de bekwaamheid, en alle examen deswege zouden willen hebben afgeschaft; indien daaromtrent goede en doelmatige bepalingen kunnen worden daargesteld, zullen wij deze ten hoogste prijzen; maar wij vermeenen, dat deze alleen voor die onderwijzers noodzakelijk behooren te worden verklaard, welke uit 's rijks-, provinciale-, of gemeente-kassen worden bezoldigd, die alzoo als publieke ambtenaren kunnen worden beschouwd, en welke van wege het gouvernement worden beoordeeld, om het algemeen onderwijs te bevorderen; terwijl, om alle partijdigheid en willekeur, zoo veel mogelijk, voor te komen, tevens dient te worden bepaald, dat de commissien, aan welke de taak van onderzoek zal worden opgedragen, moeten zamengesteld wezen, uit leden van die kerkgenootschappen, waarvan een aantal belijders zich in de provincien bevinden. — Dat de leden der commissien, alvorens te worden aangesteld, bewijzen van geschiktheid en bekwaamheid moeten geven. — Dat de schoolonderwijzers, zoo veel mogelijk, moeten genomen worden uit dat kerkgenootschap, tot hetwelk het grootste gedeelte der ingezetenen behoort; en ingeval in steden en andere gemeenten meer dan een schoolonderwijzer bezoldigd worden, dat dan in eene behoorlijke evenredigheid dezelve uit de onderscheidene kerkgenootschappen moeten worden benoemd; dat diegenen, ten wiens lasten de betaling der kosten komen, eenen behoorlijken invloed op de benoeming van het personeel moeten hebben, en eindelijk, dat, om alle willekeur bij het afnemen van examens voor te komen, ten deze een beroep op eene andere commissie, moet kunnen worden gedaan.

Het is op deze scholen, dat, naar ons gevoelen, het gouvernement de bevoegdheid heeft. de wijze van onderwijs voor te schrijven, mits niet strijdig zijnde tegen de erkende gevoelens van diegenen, welke daarvan gebruik kunnen of moeten maken, en te bepalen, dat alleen gedurende de school-uren burgerlijk onderwijs zal mogen gegeven worden, en dat daarvan behoort geweerd te worden al datgene, wat met het godsdienstige in verband kan worden gebragt, ten ware al de leerlingen tot hetzelfde kerkgenootschap behoorden, en in welk geval den leeraren van dat kerkgenootschap de bevoegdheid zoude behooren toegekend worden, om waakzaam te wezen, dat door den onderwijzer geene afwijkende leering of nadeelige stellingen aan de kinderen worden voorgehouden.

Voor alle anderen, die zich aan het geven van onderwijs willen toewijden, in welk vak ook, en die op geene bezoldiging aanspraak willen maken, behoort volkomen vrijheid gelaten te worden. — Men behoeft niet bevreesd te wezen, dat door deze vrijlating bekwame en geschikte schoolonderwijzers, die in de gemeenten van 's rijks- of gemeente-wege zijn aangesteld en worden bezoldigd, benadeeld zullen worden. — Is de bevolking der gemeente gering, dan zal het niemand wagen zich aldaar neder te zetten, om uit zijne nijverheid een bestaans-middel te vinden, zoo min als in grootere gemeenten, waarin de schoolonderwijzer de achting en het vertrouwen der ingezetenen heeft. In andere gemeenten, waarvan de bevolking talrijk is, kan eene mededinging niet dan heilzaam zijn, en mogelijk gelegenheid geven, dat het onnoodig zal wezen al de anders noodzakelijke schoolonderwijzers te moeten bezoldigen.

Vooral dient het aan een ieder vrij gelaten te worden collegien of kostscholen op te rigten, alsmede zoodanige scholen, waarop men niet dan kinderen van hetzelfde geslacht en van denzelfden godsdienst zal aannemen, en het is ook op deze scholen, dat het burgerlijk en het godsdienstig onderwijs vereenigd behoort te worden toegelaten. — Het is op deze scholen, dat het onderwijs met de opvoeding, hetwelk zoo moeijelijk is af te scheiden, meer vereenigd wordt, en even als de opvoeding der kinderen, volgens de wetten der natuur en van den godsdienst, aan den vader behoort, zoo behooren de maatschappelijke wetten hen in de gelegenheid te stellen, om deze aan anderen te kunnen toevertrouwen. — Hoe menig ouder is ongeschikt om zelf aan zijne kinderen dat onderwijs en die opvoeding te verleenen, welke hij verlangt, en zich daartoe verpligt gevoelt, en hoe vele anderen zijn, door hunne bezigheden en betrekkingen, daartoe buiten staat. Het benemen der gelegenheid, om daarin te voorzien, strijdt dus tegen de grondwet, die hun daartoe de vrijheid heeft gewaarborgd.

Weinig menschen zijn ook in staat hunne kinderen een volkomen godsdienstig onderwijs te geven, en het getal der kerkleeraren, vooral die van den roomsch-katholijken godsdienst, is niet groot genoeg, om daarin bijzonder voor de aankomende jongelingschap voldoende te voorzien, het is hieraan ook mede toe te schrijven, dat al diegenen, die het maar eenigzins kunnen bekostigen, gewoon zijn hunne kinderen op kostscholen te bestellen, om aldaar een burgerlijk en godsdienstig onderwijs te erlangen en tevens hunne opvoeding te volmaken; maar al deze ouders verlangen ten deze eenen waarborg te hebben, in de personen, aan wien zij deze zorg op- of overdragen. — Voormaals ontbrak het niet in dit rijk aan zoodanige inrigtingen, collegien en scholen, waarop de kinderen met vertrouwen konden worden geplaatst; de verordeningen in de laatste jaren daargesteld, hebben een aantal van deze inrigtingen en scholen doen vernietigen en het vertrouwen van vele anderen doen ophouden. Wij willen echter niet beweren, dat al de nog bestaande collegien en scholen geen vertrouwen meer zouden verdienen, maar alleen, dat eene gegronde huiverigheid omtrent dezelve is daargesteld, en dat er, door de nog in werking zijnde verordeningen, geen waarborg bestaat, om de goeden te behouden, noch eene genoegzame vrijheid, om anderen op te rigten. Immers door de bestaande wijze van benoeming heeft het gouvernement de magt in handen, om al diegenen te weren, welke aan hetzelve niet aangenaam zijn; het kan die personen aan het hoofd der collegien en scholen plaatsen, welke het vertrouwen der ouders niet verdienen; het kan het godsdienstig onderwijs uit dezelve bannen, of hetzelve zoodanig doen wijzigen, als het met eenen geest van hervorming overeenstemt en door eenigen verlangd wordt.

Wij zullen ons hier onthouden van over het regt verstand van art. 226 der grondwet uit te weiden, maar ons alleen bepalen bij de vraag, wat de bedoeling van het gouvernement kan wezen, om zich zoo geheel en al meester te willen maken van het publiek onderwijs; is dit noodzakelijk? — Wanneer het daarmede geen inzigt heeft om de opvoeding van het aankomend geslacht in den geest van het tegenwoordig ministerie te regelen, en het godsdienstig onderwijs, naar de thans heerschende onverschilligheid of zoogenaamde onverdraagzaamheid te wijzigen, waarom dan eene algemeen verlangd wordende en doelmatige vrijheid niet toegestaan, en eene behoorlijke *concurrentie* toegelaten, die niet anders dan voordeelig voor hetzelve kan wezen, waarmede belijders van alle kerkgenootschappen bevredigd, de rust in het rijk hersteld en aan een ieder gelegenheid gegeven kan worden, om met vertrouwen den pligt en den last, wegens de opvoeding zijner kinderen, aan anderen met volkomen gerustheid, te kunnen overdragen. — Bestaan er niet in alle staten zoodanige verordeningen, dat de leden van een kerkgenootschap niet verpligt zijn, hunne kinderen bij onderwijzers van een ander kerkgenootschap school te zenden? In Engeland en Ierland, waarin de Roomsch-katholijken van bijna alle burgerlijke regten, tot nu nog zoo kort geleden, verstoken waren, hadden dezelve evenwel de vrijheid om roomsch-katholijke scholen op te rigten. — In Frankrijk, waarin het monopolie voor het schoolbestuur ook, in zeker opzigt, bestaat, is gezorgd, dat voor de protestanten afzonderlijke scholen onder het toevoorzigt van hunne kerkleeraren, worden daargesteld. In deze provincie, waarin, sedert de laatste 35 jaren, het bestuur bijna geheel in handen was van roomsch-katholijken, zijn nimmer in gemeenten, waarvan de bevolking voor het grootste gedeelte uit protestanten is zamengesteld, schoolonderwijzers van een ander kerkgenootschap benoemd. Men vermeende, dat de billijkheid zulks vorderde, en dat, om van het meeste nut te zijn, de schoolonderwijzer, de achting en het vertrouwen der ingezetenen behoort te hebben, en eindelijk, hebben de Joden in dit rijk het regt niet om onderwijzers van hunnen godsdienst aan te stellen? en wanneer dit regt aan de Israëliten niet betwist wordt, die ook in al de voorregten der maatschappij deelen en zoo gering in getal zijn, waarom dit dan aan de roomsch-katholijken, aan vier vijfde gedeelte der bevolking ontnomen? — Wanneer zulks ten koste van de andere kerkgenootschappen moest worden gedaan, dan kon met grond daartegen gereclameerd worden; dan door de roomsch-katholijken wordt niets gevraagd, hetwelk ten nadeele van anderen kan strekken. Zij verlangen dat diezelfde regten ook aan de overige kerkgenootschappen worden toegekend; de waarborg, die zij voor de godsdienstige opvoeding hunner kinderen, als met het publiek onderwijs in een zoo naauw verband staande, vorderen, willen zij ook aan geene anderen betwisten; hunne bedoelingen kunnen verdraaid en verkeerd worden uitgelegd, maar moeijelijk zal het wezen dit eenigzins met gezonde redenen te doen, en onmogelijk dit door daadzaken te bewijzen.

Het daarstellen van eene gepaste vrijheid ten deze, zal immers niet beletten, dat er *répressive* bepalingen, zoo als wij hier voor gezegd hebben, wettelijk kunnen worden daargesteld, tegen al diegenen, die misbruik zouden maken van de toegestane vrijheid.

Wij willen aan het gouvernement de bevoegdheid van toevverzigt over de scholen niet betwisten, noch het wettelijk daarstellen van alle zoodanige bepalingen, als daartoe worden vereischt, noch ook al zulke maatregelen, welke de ingezetenen tegen bedrog van onkundigen en fortuinzoekers, en de jeugd tegen zedebederf kunnen beveiligen. Het is hierin, dat het gouvernement belang heeft, en waartoe deszelfs zorg moet strekken; dan het staat aan ons niet daaromtrent eenige voorschriften te maken, noch deswege een ontwerp van wet te geven; het zij ons echter vergund te vragen, of daartoe niet genoegzaam zoude wezen, dat bij eene wet worde bepaald, dat al diegenen, die zich aan het geven van onderwijs willen toewijden, daarvan aan het bestuur van de gemeente, waarin zij zich willen vestigen, moeten kennis geven, met aanduiding van het huis en het locaal, waarin dit vak van nijverheid zal worden uitgeoefend, en onder overlegging van eene verklaring omtrent hun zedelijk gedrag, door het bestuur van hunne laatste woonplaats daartoe *expresselyk* en op deszelfs verantwoording afgegeven. — Dat het bestuur der gemeente, of die met het toeverzigt der scholen bijzonder belast is, ten allen tijde de bevoegdheid zal hebben, om de opneming der school te doen. — Dat de onderwijzers verpligt zullen wezen, op de daartoe gedane aanvraag het getal hunner leerlingen op te geven, en de wijze, op welke het burgerlijk onderwijs wordt gegeven. — Dat in geene collegien en kostscholen kinderen van beide geslachten te zamen mogen worden opgenomen. — Dat bij bevinding van een zedeloos gedrag van den onderwijzer, of van zijne onbekwaamheid, het geven van onderwijs aan hem, na eenen te bepalen tijd, zal verboden worden, en zulks onder zoodanige voorzorgen, dat ten deze alle willekeur worde geweerd. — En eindelijk, dat verzwarende straffen worden vastgesteld tegen het mishandelen der kinderen en het misbruiken van stand en autoriteit op de zeden der leerlingen, en verder alle zoodanige bepalingen, als met de hier voor omschrevene vrijheid niet strijdig zullen worden bevonden. Door eene dergelijke wet zoude aan het verlangen der ingezetenen voldaan, de belangen van niemand benadeeld, en het openbaar onderwijs meer krachtdadig en zonder eenige stremming, voor wie het ook zij, bevoordeeld worden.

Stralenburg, 31 augustus 1829.

Mynheer de NOORD-BRABANDER,

Ik ben een geldersche boer, en dus, ten aanzien der provincie, uw buurman. Dewijl wij daarenboven van eene religie zijn, en ik over het onderwijs van uw sentiment ben, wil ik UEd. iets zeggen, daar ik al lang bij mij zelven over gedocht heb. Als het goed is, dan zult gij er wel een voegzaam gebruik van weten te maken. Maar eer ik begin, moet ik UEd. bidden, de taalfouten in mijnen brief over het hoofd te zien. Wij boeren, althans in ons dorp (en zoo zal het in Noord-Braband ook al zijn), zijn nog niet diep genoeg geleerd, om eenen grooten brief, als deze zal worden, zonder fouten te schrijven. Maar dat is niets: *de kap maakt de munnik niet.*

Ik zal dan maar beginnen. Ik geloof, mijnheer de *Noord-Brabander*, dat het gouvernement volstrekt geen baas en meester moet blijven van het onderwijs, want dan zou het er met de tijd al raar met onze vrijheid uitzien. De tweede kamer is er immers om tegen te spreken, als het gouvernement verkeerd handelt. Maar al ben ik een boer, ik ben echter niet dom genoeg, om niet te begrijpen, dat dat tegenspreken al gaauw op niets zal loopen, als al de kinderen door het gouvernement onderwezen worden. Was er nog één of andere klas van onderwijs vrij, dan zou het nog iets wezen, maar nu de minister zijn eigen niet alleen van de kleine, maar ook van de groote scholen baas heeft gemaakt, is er niets te hopen. Want nu er geen mensch uitgestudeerd kan komen als onder-meesters, die hij heeft aangesteld, nu zullen in 't vervolg al de menschen gaan gelooven, dat het gouvernement onfeilbaar is, haast zóó, als wij gelooven dat de Paus is. En kijk, mijnheer, dat zou een heel verkeerd geloof wezen. Maar wat zou er dan gebeuren? Dan zouden die grootelui's kinderen, die eenmaal in de staten zullen zitten, net doen, als zeker lid van onzen gemeenteraad, en zeggen maar *ja* en *amen*. Dan zou zoo een man als de heer *Sassen van IJsselt* zoo zeldzaam wezen, als die dingen, waarvan ik laatst op een builtje, daar winkelwaar in geweest was, gelezen heb:

'T Is al zoo vreemd, als óf ik (bij gelijkenis
Gesproken) zag een kind met dubble leên geboren:
En dat een ploeger visch in de opgeploegde vooren
Vondt spartlen; en als óf een muijlpaard zwanger was.

(Daar stond boven: *Dertiende schimpdicht van Juvenalis.*)

Daar ziet gij nu, mijnheer de *Noord-Brabander*, wat ik UEd. zeggen wilde. Het is waarlijk geen ding van klein gewicht, of wij vrijmoedige verdedigers van onze belangen in de staten hebben, dan of het allemaal jábroêrs zijn. En daarom dunkt mij, dat gij wel iets er over in uwen courant kont zetten. Want als de menschen het maar weten, hoe het met de zaak zit, dan zullen zij overvloedig met veel plazier op de petitie teekenen. Ik zal er mijnen naam onder schrijven, al was het nog vijftigmaal. Doe gij maar u best om het volk in te lichten, dan zult gij altijd eenen voorstander hebben aan

JAN LICHTVRIEND.

ANTWOORD.

Jan Lichtvriend leze de bovenstaande verhandeling over de *concurrentie* en *monopolie*.

*** Het heeft den Almagtigen God behaagd, heden nacht onzen zeer geliefden HERDER en PASTOOR, den Weleerwaarden Heer *HENRICUS WILKAMP*, R. K. Priester en Pastoor van *Waverveen* en *Vinkeveen*, door een schielijk toeval, in het 69ste jaar zijns ouderdoms, van ons af te roepen en, gelijk wij hopen, in zijne eeuwige Heerlijkheid op te nemen.

Betreurd door zijne Gemeente en Vrienden, strekt deze tot kennisgeving, verzoekende van brieven van Rouwbeklagt verschoond te blijven.

VINKEVEEN,
28 *Augustus* 1829.

W. ZAAD,
R. K. Priester.
Mede uit naam der Kerkmeesters.

LETTERKUNDIGE AANKONDIGING.

*** Bij de Uitgevers dezes wordt gedrukt en zal weldra bij hen, bij de Gebroeders LANGENHUYSEN te *'s Hage* en bij F. E. WIJMANS te *Amsterdam* verkrijgbaar zijn:

RONDGAANDE BRIEF van Z. H. Paus PIUS VIII, aan alle Patriarchen, Primaten, Aartsbisschoppen en Bisschoppen; benevens den origінelen latijnschen tekst, waaruit dezelve in het Nederduitsch vertaald is.

BEKENDMAKINGEN.

*** De ondergeteekende maakt bij deze bekend, dat de DILIGENCE van *Luik*, zoo als die, tot hiertoe, in het Logement DE GOUDEN LEEUW is afgereden, voor het vervolg, en wel te rekenen van heden, onder zijne Directie, van het Logement HET OUD KEIZERS-HOF zal afrijden.

'S BOSCH,
1 *September* 1829.

WILLEM STAELENBERG.

*** OPENBARE VERKOOPING.

J. VAN BREUGEL, openbaar Notaris, residerende te *Lommel*, Provincie *Limburg*, zal, voor deszelfs Principalen, op maandag, den 14 September 1829, des namiddags ten vier ure, ten huize en herberge van de Kinderen JACOB GIELEN, op den *Adelberg*, te *Lommel*, finaal verkoopen:

1ste KOOP.

Een groot HUIS, SCHUUR en STALLINGEN, met HOF en STEE, groot 1 Bunder, 65 Roeden en 16 Ellen, staande en gelegen te *Lommel*.

2de KOOP.

Een Perceel best HOOI-, WEI- en TEELLAND, groot omtrent 3 Bunders, 50 Roeden, gelegen als voor.

3de KOOP.

Zeven Bunders, 50 roeden MASTBOSSCHEN en HEIDE, gelegen als voor.

Nadere informatien te bekomen ten Kantore van voornoemden Notaris *J. VAN BREUGEL*.

ZEGT HET VOORT.

*** OPENBARE VERKOOPING
VAN
TIENDEN,
ONDER
HILVARENBEEK.

De Notaris *MARTINUS HUYSMANS*, residerende te *Hilvarenbeek*, zal aldaar, ten Herberge van JAN VAN DE VEN, in *de Zwaan*, ten verzoeke van de Erfgenamen G. E. DE VISSCHER, op dingsdag den 22ste September 1829 provisioneel, en veertien dagen daarna, op dingsdag den 6den October, finaal, telkens des namiddags ten 4 ure, verkoopen:

Een ACHTSTE in de TIENDE, genaamd de *Vorstlaar*, geheven wordende onder *Hilvarenbeek*.

Inmiddels nadere onderrigting te bekomen ten Kantore van voornoemden Notaris *HUYSMANS*, te *Hilvarenbeek*.

De prijzen der granen alhier, van donderdag den 3 september zijn geweest:

Rogge,	het nederlandsch mud,	f 5-80 à 4-70.
Boekweit,		« 4-75 à 3-50.
Haver,		« 3-41 à 3-33.
Garst,		« 4-33 à 0-00.
Het nederlandsch pond boter.		« 0-53 à 0-40.

De drie nederlandsche ponden roggebrood 28 cents.

PRIJZEN DER VOLGENDE EFFECTEN.

AMSTERDAM, 18 AUGUSTUS.

				Geb.
Nederland.				
Werkelijke Schuld.	à 2 1/2	pCt.	58 1/4 - [illegible]	58 3/8
Uitgestelde dito				[illegible]/16
Kansbiljetten.		f	21 1/2 - 22	21 3/4
Stellen van uitgeloten dito.			7225 - 7275	
Amortisatie-Syndikaat	4 1/2	pCt.	100 - 1/2	100 1/4
Domein Losrenten	2 1/2	«	98 1/2 - 99	98 7/8
Handel-Maatschappij.	4 1/2	«	86 1/4 - 1/2	86 3/8
Frankryk.				
Inschrijving op het Grootboek.	3	«	81 - 1/2	81 1/4
Gertifikaten van dito.	«	«	75 3/4 - 76	
Rusland.				
Bij *Hope* en Co.	5	«	100 - 1/2	100 1/8
Negociatie 1828.	5	«	98 3/4 - 99 3/4	
Inschrijving op het Grootboek.	6	«	59 - 1/2	59 3/16
Certifikaten van dito.	«	«	59 1/4 - 3/4	59 1/2
Cert. dito Hamburg Admin.	5	«	91 - 1/2	91 1/4
Dito te Londen genegocieerd	«	«	92 3/4 - 93	92 7/8
Pruissen.				
In Londen genegocieerd.	«	«	111 1/2 - 112 1/2	
Idem 2de Ligting	«	«	111 1/2 - 112 1/2	
Spanje.				
Neg. bij *Hope* en Co	5 1/2	«	26 1/2 - 27 1/4	26 3/4
Te Parijs en Londen gedomd.	5	«	6 1/2 - 7	6 3/4
Renten perpetuel	«	«	-	
Coupons		f	-	
Polen.				
Loten		f	88 1/2 - 89 1/2	
Weenen.				
Bank.	5	pCt.	[illegible]	91
Dito.	4	«	[illegible] - 77 1/4	77
Certifikaten.	[illegible]	«	52 - 1/2	52 1/4
Metaliek.	[illegible]	«	96 1/2 - 97	96 7/8
Dito te Londen genegocieerd	«	«	96 1/2 - 97	96 7/8
Dito.	2 1/2	«	50 - 50 1/2	50 1/4
Bank-Aktien	3	«	1403 - 1415	
Aandeelen f 100 bij *Rotschild*.		«	199 - 201	200
Dito « 250 dito	4	«	388 - 390	389
Napels.				
Cert. bij *Lamaison* en *Bouwer*.	«	«	80 - 1/2	80 1/4
Dito Napelsche Adm.	«	«	81 - 1/2	81 1/4
Dito te Londen genegocieerd	«	«	86 1/2 - 87	68 5/8
Denemarken.				
Negociatie in Londen.	«	«	69 - 1/2	69 3/8
Engeland.				
Geconsolideerde.	«	«	88 3/4 - 89	88 15/16

Te 's BOSCH, bij de Gebroeders LANGENHUYSEN, Drukkers en Uitgevers, [illegible], B, nº. 20.